

УДК 336.145

DOI: 10.30857/2786-5398.2023.6.3

Оксана М. Десятнюк, Андрій І. Крисоватий, Олена В. Птащенко
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ БІЗНЕСУ
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Розвиток фінансового інструментарію бізнесу в умовах цифрової інклюзії передбачає впровадження та використання цифрових технологій для полегшення доступу до фінансових послуг, поліпшення їхньої доступності та розширення покриття користувачів. Зростання використання електронних платіжних систем, таких як мобільні гроші, онлайн-платформи, електронні гаманці, сприяє зручному та швидкому проведенню транзакцій. Розвиток інтернет-банкінгу та мобільних додатків дозволяє клієнтам здійснювати банківські операції, вести облік фінансів та користуватися різноманітними фінансовими послугами в онлайн-режимі. Саме тому тематика представленого дослідження є актуальною та своєчасною. Метою представленої роботи є визначення основних складових та факторів впливу на розвиток фінансового інструментарію бізнесу в сучасних умовах цифровізації та інклюзії. Основними методами дослідження є: методи дедукції та індукції для визначення факторів впливу на процес розвитку бізнесу в сучасних умовах цифрової інклюзії, методи аналізу та синтезу для визначення основного базису розвитку фінансового інструментарію для бізнесу з урахуванням цифрової інклюзії та цифрової економіки, метод порівняння для визначення особливостей цифрової економіки, графічний метод для наочного та схематичного представлення основних результатів дослідження. Отже, розвиток фінтех-технологій відкриває нові можливості для надання фінансових послуг, таких як краудфандинг, платіжні рішення на основі блокчейну, роботизовані портфельні менеджери тощо. Платформи для онлайн-кредитування надають можливість малим і середнім підприємствам швидко отримати доступ до фінансових ресурсів, минувши традиційні процеси банківського кредитування. Використання блокчейну може поліпшити прозорість та безпеку фінансових транзакцій, сприяти відстеженню походження коштів та запобіганню фінансовим шахрайствам. Електронні рахунки та фактури: Перехід до електронних рахунків та фактур допомагає оптимізувати фінансовий облік, спрощує процес оплати та зменшує витрати на обробку паперових документів. Забезпечення доступу до фінансової освіти та консультацій через онлайн-платформи сприяє розвитку фінансової грамотності та підвищує інклюзію. Цифрова інклюзія в сфері фінансів може покращити доступність фінансових послуг для всіх шарів населення та різних категорій бізнесів, сприяючи економічному розвитку та підвищенню життєвого рівня.

Ключові слова: економічна інклюзія; цифрова економіка; цифровізація; бізнес-процеси; розвиток; моніторинг; ризики та загрози; економічний розвиток; цифрова інклюзія; фінансові інструменти; фінансовий інструментарій бізнесу; цифрові технології; інклюзія; бізнес; розвиток бізнесу.

Oksana M. Desyatnyuk, Andriy I. Krysovaty, Olena V. Ptashchenko
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine
DEVELOPMENT OF BUSINESS FINANCIAL INSTRUMENTS
IN CONDITIONS OF DIGITAL INCLUSION

The development of business financial tools in the context of digital inclusion involves the introduction and use of digital technologies to facilitate access to financial services, improve their availability and expand user coverage. The increasing use of electronic payment systems such as mobile money, online platforms, e-wallets facilitates convenient and fast transactions. The

development of Internet banking and mobile applications allows customers to carry out banking operations, keep records of finances and use various financial services online. That is why the topic of the presented research is relevant and timely. The purpose of the presented work is to determine the main components and influencing factors on the development of business financial tools in modern conditions of digitalization and inclusion. The main methods of research are: methods of deduction and induction to determine factors influencing the process of business development in modern conditions of digital inclusion, methods of analysis and synthesis to determine the main basis for the development of financial tools for business taking into account digital inclusion and the digital economy, a method of comparison to determine the features of digital of economics, a graphic method for visual and schematic representation of the main research results. Consequently, the development of fintech technologies opens up new opportunities for the provision of financial services, such as crowdfunding, blockchain-based payment solutions, robotic portfolio managers, etc. Online lending platforms enable small and medium-sized enterprises to quickly access financial resources, bypassing traditional bank lending processes. The use of blockchain can improve the transparency and security of financial transactions, help track the origin of funds and prevent financial fraud. Electronic invoices and invoices: The transition to electronic invoices and invoices helps to optimize financial accounting, simplifies the payment process and reduces the costs of processing paper documents. Providing access to financial education and advice through online platforms promotes financial literacy and increases inclusion. Digital inclusion in the field of finance can improve the availability of financial services for all segments of the population and various categories of businesses, contributing to economic development and raising the standard of living.

Keywords: *economic inclusion; digital economy; digitalization; business processes; development; monitoring; risks and threats; economic development; digital inclusion; financial instruments; business financial instruments; digital technologies; inclusion; business; business development.*

Постановка проблеми. Розвиток економічних процесів сьогодення проходить в крючі орієнтації на глобалізацію, інтеграцію, врахування трансформаційних та інноваційних змін, а також цифровізацію. За таких умов розвитку суспільство стає перед необхідність трансформування окремих економічних процесів та врахування новітніх інноваційних тенденцій. Саме тому особливого значення набуває цифрова економіка, яка і є окремою формою економіки, яка враховує глобальну інформатизацію суспільних процесів.

Отже, ґрунтуючись на теоретичному базисі дослідження, можливо зазначити, що цифрова економіка є формою глобальної економіки чи особливою економічною системою, в якій виробництво, обробка та обмін інформацією, а також використання цифрових технологій і платформ відіграють ключову роль в економічних процесах. Особливості цифрової економіки представимо в таблиці 1.

Цифрова економіка розширює можливості для розвитку бізнесу, але також створює нові виклики, пов'язані з приватністю, безпекою, регулюванням та соціально-економічними аспектами. Успішна адаптація вимагає не лише володіння технічними знаннями, але і гнучкість у вирішенні нових проблем та етичне використання цифрових можливостей.

Однією з особливостей цифрової економіки є цифрова інклюзія. Цифрову інклюзію, на нашу думку, доцільно визначити, як концепцію, що описує доступність та активне включення різних груп населення до цифрових технологій та ресурсів, з метою забезпечення їхнього повноцінного участі в цифровій економіці. Цифрова інклюзія виступає важливою складовою цифрової економіки з кількох причин:

- цифрова інклюзія передбачає створення інфраструктури та умов, які дозволяють всім групам населення мати доступ до Інтернету та цифрових пристроїв. Це включає в себе розвиток широкопasmового Інтернету в сільських районах, надання доступних цифрових пристроїв, інтернет-тренінги тощо;
- для повноцінної участі в цифровому середовищі важливо мати навички цифрової грамотності. Це охоплює розуміння використання комп'ютерів, програмного забезпечення, вміння користуватися Інтернетом, розрізняти інформацію в мережі тощо;
- цифрова інклюзія також пов'язана з можливістю використання фінансових послуг в цифровому форматі. Доступ до цифрових платіжних систем, мобільного банкінгу, онлайн-переказів робить фінансові послуги більш доступними для широкого спектру користувачів;
- цифрова інклюзія враховує потреби різних соціальних груп, таких як люди з інвалідністю, літні люди, молодь, мігранти тощо. Забезпечення доступу та включення всіх цих груп допомагає створити справедливе цифрове суспільство;
- цифрова інклюзія включає в себе заходи, спрямовані на підтримку малих підприємств та стартапів у цифровому середовищі, що може включати надання інформаційних ресурсів, консультацій, фінансової підтримки тощо.

Таблиця 1

Особливості цифрової економіки

Елемент	Характеристика
Цифрові технології	Основними будівельними блоками цифрової економіки є інформаційні технології, штучний інтелект, аналітика даних, облікові системи, блокчейн, Інтернет речей та інші цифрові інновації.
Big Data	Цифрова економіка характеризується великим обсягом даних, які можна збирати, зберігати, обробляти та аналізувати для винесення стратегічних рішень і покращення виробничих процесів.
Цифрова взаємодія	За допомогою цифрових платформ, соціальних мереж, месенджерів та інших комунікаційних інструментів, люди, компанії та держави можуть взаємодіяти між собою ефективніше та швидше.
Електронна комерція	Зростання онлайн-торгівлі та електронних платіжних систем свідчить про те, як цифрова економіка змінює спосіб, яким люди купують і продають товари та послуги.
Глобалізація	Цифрова економіка створює можливості для глобальної взаємодії та ринкової експансії для підприємств будь-якого розміру.
Інновації	Розвиток технологій та поява новаторських ідей швидко перетворюються на нові продукти і послуги, що підтримує інноваційну активність у цифровому секторі.
Автоматизація і роботизація	Цифрові технології дозволяють автоматизувати рутинні завдання та використовувати роботів у виробництві та обслуговуванні.
Стартап-екосистема	Цифрова економіка активно сприяє розвитку стартап-екосистем, де інноваційні компанії можуть швидко з'являтися, зростати і конкурувати.
Кібербезпека	З великим обсягом цифрової інформації постає виклик забезпечення кібербезпеки для захисту від кібератак, крадіжок даних та інших загроз.

Джерело: складено авторами на основі [1, 2, 4, 6, 7, 14].

Цифрова інклюзія сприяє створенню рівних можливостей в цифровому суспільстві, дозволяючи кожному індивіду та групі брати участь у цифрових інноваціях і отримувати вигоди від цифрової економіки. При цьому важливо враховувати різноманітні потреби та можливості різних користувачів.

Саме тому представлено теоретичне обґрунтування трансформації економічних процесів сьогодення під впливом цифровізації дає поштовх для більш детального розгляду можливостей розвитку бізнесу та використання для цього сучасного фінансового інструментарію в умовах, що створює цифрова економіка та цифрова інклюзія.

Аналіз літературних джерел. Дослідження проблематики розвитку фінансового інструментарію в умовах цифрової інклюзії спрямоване на розуміння та вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням рівноправного доступу до цифрових фінансових послуг для всіх верств населення. Ця проблематика є дуже загальною та торкається багатьох напрямів суспільного життя. Саме тому розгляд окремих векторів представлено в працях і вчених-економістів, і вчених фінансистів, маркетологів, управлінців, політичних діячів та аналітиків.

Так S. Arefiev, I. Shevchenko, U. Savkiv, D. Hovsieiev, Y. Tsizhma [1] розглядають процеси цифровізації підприємницької діяльності, оптимізацію управлінських рішень щодо підвищення конкурентоспроможності підприємництва в умовах цифровізації.

О. Desyatnyuk, V. Muravskiy, O. Shevchuk, M. Oleksiiv [2] розглядають процеси цифровізації з точки зору забезпечення кібербезпеки та впорядкування використання цифрового інструментарію.

При цьому зазначимо, що J. Doran, N. McCarthy, M. O'Connor, H.D. Kantis, J.S. Federico, S.I. García [3] в дослідженні роблять акцент на оптимізацію управлінського потенціалу за рахунок інформаційних технологій.

Процеси трансформації економічного простору та підвищення інноваційної активності підприємницьких структур знайшли своє відображення в роботах A. Florek-Paszowska, A. Ujwary-Gil, B. Godlewska-Dzioboń [4], N. Kshetri [8]

Проблематика розвитку цифрової економіки та її складової цифрової інклюзії представлено в роботах M.-J. Gallego-Losada, A. Montero-Navarro, E. García-Abajo, R. Gallego-Losada, E. Racetti-Garr [5], A.I. Крисоватого, О.М. Десятнюк, О.В. Птащенко [15].

Становлення інклюзії та можливі напрями її розвитку відображено в працях J. Gupta, V. Cornelissen, M. Ros-Tonen [6], де робиться акцент саме на розвитку інклюзії, як сучасного глобального явища.

Особливості фінансової інклюзії, розвиток сучасних фінансових інструментів та забезпечення сталого розгляду зосереджено в роботах J. Liu, K. Loan, S. Mousa, A. Ali, I. Muda, P. Cong [9]

Це лише декілька аспектів, які можуть бути включені в дослідження проблематики розвитку фінансового інструментарію в умовах цифрової інклюзії. Зазначені напрямки дозволяють врахувати різноманітні фактори, які впливають на успішну імплементацію цифрових фінансових рішень та сприяють створенню більш інклюзивної фінансової системи.

Отже, дослідження новітніх технологічних рішень та інновацій у сфері цифрового фінансового інструментарію, таких як блокчейн, штучний інтелект, розширена реальність та інші дозволяє розглядати процеси цифровізації економічних процесів з точки зору формування глобального цифрового простору та цифрової економіки, що в свою чергу має суттєвий вплив на становлення цифрової інклюзії.

Метою представленої роботи є визначення принципів розвитку фінансового інструментарію бізнесу з урахування цифрової інклюзії, обґрунтування факторів впливу та прогнозування можливого подальшого розвитку цифровізації фінансового інструментарію бізнесу.

Результати дослідження. Фінансовий інструментарій цифрової економіки включає різноманітні цифрові технології та інструменти, які використовуються для управління грошовими потоками, фінансового планування, інвестування, забезпечення безпеки фінансових транзакцій та здійснення інших фінансових операцій у цифровому середовищі.

Основними складовими фінансового інструментарію в умовах цифрової економіки є наступні елементи, представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Основні складові фінансового інструментарію в умовах цифрової економіки

Складова	Характеристика
Цифрові платіжні системи	Онлайн-платформи, мобільні додатки та інші електронні інструменти, які дозволяють здійснювати безготівкові транзакції та перекази грошей.
Електронні банківські послуги	Можливість відкриття, управління та використання банківських рахунків через Інтернет або мобільні додатки.
Мобільні фінанси	Використання мобільних технологій для доступу до фінансових послуг, включаючи мобільні платежі, мобільні гроші та інші мобільні фінансові додатки.
Блокчейн-технології	Децентралізовані та безпечні системи для обліку та обміну цифровими активами, включаючи криптовалюти та інші цифрові товари.
Фінтех-інновації	Використання технологій для надання інноваційних фінансових послуг, таких як роботизовані портфельні менеджери, платформи для позичання та інші.
Фінтех-послуги	Фінтех-компанії надають різноманітні фінансові послуги, такі як розрахунки, кредитування, страхування, інвестування тощо, використовуючи цифрові технології для забезпечення ефективності та інновацій.
Електронні рахунки та фактури	Цифрові інструменти для ефективного управління фінансами, включаючи створення, надсилання та оплату електронних рахунків.
Фінансовий аналіз за допомогою штучного інтелекту	Використання аналітики даних, машинного навчання та інших технологій для аналізу фінансових ринків та прийняття інвестиційних рішень.
Цифрові інвестиції	Можливість інвестувати в різноманітні активи через онлайн-платформи та роботизовані портфельні менеджери.
Краудфандинг та краудлєндинг	Цифрові платформи, що дозволяють залучати гроші від індивідуальних інвесторів або кредиторів для реалізації проектів чи отримання кредитів.
Цифрова інфраструктура фінансового ринку	Розробка та впровадження цифрових інфраструктур, які покращують ефективність операцій на фінансових ринках, включаючи цифрові обмінні платформи, розрахункові системи тощо.
Фінансова кібербезпека	Заходи для захисту фінансових транзакцій та даних від кіберзагроз

Джерело: сформовано автором на базі [2, 7, 8, 10, 11, 12].

Сучасний фінансовий інструментарій базується на швидкому розвитку технологій та відображає високий рівень цифрової трансформації у фінансовому секторі. Цей фінансовий інструментарій розвивається на тлі швидкого росту цифрової економіки, допомагаючи удосконалювати фінансові процеси, зростати ефективність та забезпечувати нові можливості для бізнесу та споживачів.

Фінансовий інструментарій в цифровій інклюзії орієнтований на те, щоб забезпечити фінансовий доступ і участь різних груп населення в цифровому суспільстві. Основні аспекти фінансового інструментарію в цифровій інклюзії включають наступні складові, що представлено на рис. 1.

Джерело: представлено на основі джерел [3, 5, 11, 13, 15, 16].

Рис. 1. Фінансові інструменти цифрової інклюзії

Отже, цифрова інклюзія з точки зору своєї фінансової складової дає можливість забезпечення доступу до електронних платіжних систем і мобільних грошей для осіб, які можуть бути віддаленими від традиційних фінансових установ. Це може включати в себе мікрофінансові послуги, які дозволяють здійснювати невеликі транзакції через мобільні телефони. При цьому забезпечується також розвиток цифрових банківських послуг, які дозволяють віддалено відкривати рахунки, здійснювати операції та користуватися банківськими послугами через Інтернет або мобільні додатки.

Використання мобільних технологій для надання різноманітних фінансових послуг, таких як мобільні гроші, мікрокредитування, мобільні платежі та інші призводять до необхідності використання цифрових гарантів, які значно спрощують здійснення безготівкових операцій та забезпечують зберігання грошових активів в цифровому форматі.

Цифрова інклюзія та її фінансові інструменти стають сьогодні для малого та середнього бізнесу необхідним інструментом, який забезпечує доступ до цифрових кредитів, які можна отримати онлайн, зменшуючи бюрократичні бар'єри та ризики. Також відбувається розширення фінансових інструментів для малих підприємств, таких як онлайн-кредитування, електронний облік та інші фінтех-рішення.

Забезпечення широкосмугового Інтернет-доступу в сільських та віддалених областях для підтримки використання цифрових фінансових інструментів, розробка та надання фінансової освіти через цифрові канали для забезпечення фінансової грамотності індивідів, надання доступу до цифрових страхових продуктів, які можуть бути легко укладені та керовані через мобільні додатки або онлайн-платформи допомагають зменшити фінансовий відступ та створює умови для участі всіх верств населення в цифровій економіці.

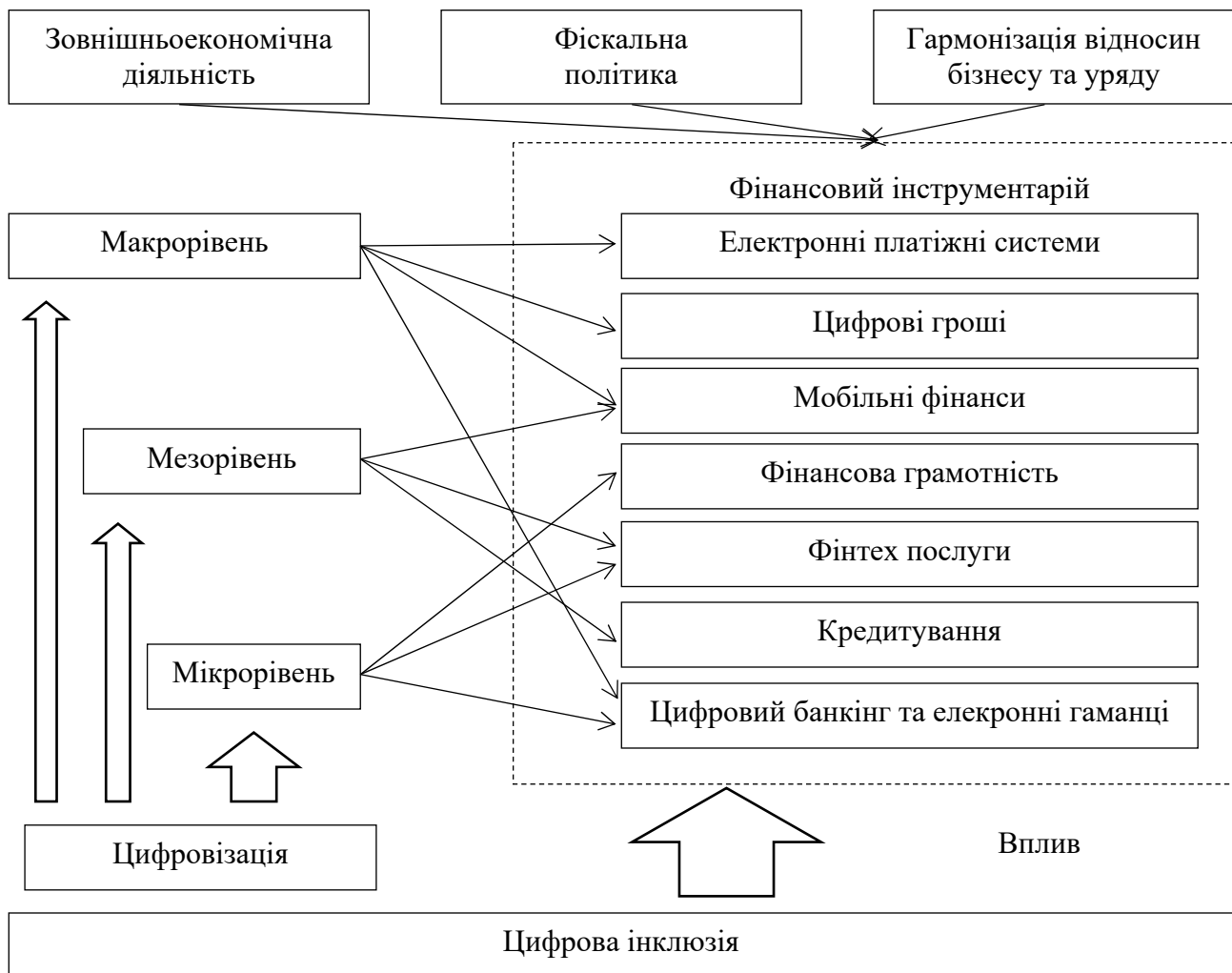
Забезпечення доступу до цих інструментів сприяє розширенню участі різних соціальних груп у цифровій економіці та сприяє соціально-економічному розвитку. Реалізація цифрової інклюзії в фінансовій сфері важлива для створення справедливого та рівноправного фінансового середовища.

Зазначене вище дає можливість представлення методичного підходу до формування комплексу фінансового інструментарію бізнесу в умовах цифрової інклюзії, що представлено на рис. 2.

Представлений методичний підхід дозволяє врахувати наступні складові: забезпечення публічної звітності щодо результатів використання цифрового фінансового інструментарію для створення довіри серед клієнтів та партнерів; підтримка культури інновацій та впровадження експериментальних рішень виявлення нових можливостей та покращень; розвиток кадрового потенціалу в галузі цифрового фінансового управління та технологій; можливості входження до фінансових екосистем та взаємодія з іншими учасниками економічного процесу для забезпечення повного спектру фінансових послуг;

можливість оновлення і розширення цифрового інструментарію з урахуванням змін у бізнес-середовищі та технологічних тенденціях; можливості співпраці з іншими фінансовими установами та технологічними компаніями для вдосконалення інновацій та обміну досвідом; розробка заходів та плану дій у випадку виникнення надзвичайних ситуацій, таких як кібератаки або технічні збої; доступність та зручність використання цифрових фінансових інструментів для різних соціальних груп; можливості інтеграції нових цифрових інструментів з вже існуючими фінансовими та управлінськими системами.

Використовуючи цей методичний підхід, компанії можуть ефективно формувати та впроваджувати цифровий фінансовий інструментарій, сприяючи розвитку бізнесу в умовах цифрової інклюзії.

Джерело: складено авторами.

Рис. 2. Методичний підхід до формування комплексу фінансового інструментарію бізнесу в умовах цифрової інклюзії

Висновки. Таким чином, розвиток фінансового інструментарію бізнесу в умовах цифрової інклюзії відбувається в контексті зростання доступності та використання цифрових технологій у сфері фінансів. Цифрова інклюзія передбачає залучення різних груп населення, включаючи ті, які раніше мали обмежений доступ до фінансових послуг, до цифрового

фінансового екосистеми. Основні аспекти розвитку фінансової інструментарію бізнесу в умовах цифрової інклюзії включають:

- розширення можливостей безготівкових платежів для підприємств та споживачів. Сприяє зменшенню бар'єрів при проведенні транзакцій та робить фінансові послуги доступнішими. Використання цифрових інструментів для збору пожертв, підписок та інших платежів через Інтернет, а також розвиток інфраструктури для онлайн-продажів та платежів, що дозволяє підприємствам розширювати свої ринки та залучати нових клієнтів.;

- розвиток онлайн-банкінгу та мобільних додатків, які дозволяють підприємствам відкривати рахунки, здійснювати транзакції та отримувати фінансові послуги віддалено. Зручний інструмент для управління фінансами та обліку рахунків, що полегшує взаємодію підприємств та їхніх клієнтів;

- надання новаторських фінансових рішень, таких як онлайн-кредитування, факторинг, краудфандинг та інші, що сприяють розвитку малих бізнесів. Розробка додатків, які допомагають у фінансовому плануванні, аналізі витрат та управлінні фінансами для малих підприємств. Використання технологій для швидкого та зручного отримання кредитів, включаючи альтернативні джерела фінансування, такі як пірінгове кредитування. Застосування блокчейн-технологій для створення децентралізованих фінансових сервісів, таких як смарт-контракти та криптовалютні платежі;

- забезпечення доступу до різних інвестиційних можливостей для підприємств та індивідуальних інвесторів через онлайн-платформи та роботизовані портфельні менеджери;

- впровадження технологій для забезпечення доступу до страхових послуг через Інтернет, полегшення укладення полісів та врегулювання страхових випадків.

- створення спеціалізованих цифрових інструментів, спрямованих на розвиток фінансового сектору та підтримку підприємництва в країнах з низьким рівнем фінансової розвиненості. Також важливим є створення цифрових навчальних ресурсів для підвищення рівня фінансової грамотності серед підприємців та споживачів;

Розвиток цих фінансових інструментів в умовах цифрової інклюзії сприяє збільшенню доступу до фінансових послуг для різних груп бізнесу та споживачів, що сприяє створенню більш інклюзивної та ефективної фінансової системи.

Загальний розвиток цих та подібних фінансових інструментів в умовах цифрової інклюзії сприяє створенню більш доступного та інклюзивного фінансового середовища, де різні бізнеси та індивіди можуть користуватися цифровими технологіями для досягнення своїх фінансових цілей.

References

Література

1. Arefiev, S., Shevchenko, I., Savkiv, U., Hovsieiev, D., Tsizhma, Y. (2023). Management of the global competitiveness of companies in the field of electronic commerce in the conditions of digitalization. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 101(4), 1527–1537.

2. Desyatnyuk, O., Muravskiy, V., Shevchuk, O., Oleksiiv, M. (2022). Dual use of Internet of Things technology in accounting automation and cybersecurity. *12 th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, ACIT* 360–363. DOI: 10.1109/ACIT54803.2022.9913080,

1. Arefiev S., Shevchenko I., Savkiv U., Hovsieiev D., Tsizhma Y. Management of the global competitiveness of companies in the field of electronic commerce in the conditions of digitalization. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2023. 101(4). P. 1527–1537.

2. Desyatnyuk O., Muravskiy V., Shevchuk O., Oleksiiv M. Dual use of Internet of Things technology in accounting automation and cybersecurity. *12 th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, ACIT*. 2022.

- URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85141153727&origin=resultslist&sort=plf-f>.
3. Doran, J., McCarthy, N., O'Connor, M. (2018). The role of entrepreneurship in stimulating economic growth in developed and developing countries. *Cogent Economics & Finance*, 6(1), 1442093. <https://doi.org/10.1080/23322039.2018.1442093>.
4. Florek-Paszowska, A., Ujwary-Gil, A., Godlewska-Dzioboń, B. (2021). Business innovation and critical success factors in the era of digital transformation and turbulent times. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 17(4), 7–28. <https://doi.org/10.7341/20211741>.
5. Gallego-Losada, M.-J., Montero-Navarro, A., García-Abajo, E., Gallego-Losada, R. (January, 2023). Digital financial inclusion. Visualizing the academic literature. *Research in International Business and Finance*, Vol. 64. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101862>.
6. Gupta, J., Cornelissen, V., Ros-Tonen, M. (2015). Inclusive development. *Encyclopedia of Global Environmental Governance and Politics*. Cheltenham, 2015. P. 35–44.
7. Kantis, H. D., Federico, J. S., García, S. I. (2020). Entrepreneurship policy and systemic conditions: Evidence-based implications and recommendations for emerging countries. *Socio-Economic Planning Sciences*, 72, 100872. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2020.100872>.
8. Kshetri, N. (2021). Blockchain and supply chain management. Amsterdam: Elsevier. <https://doi.org/10.1016/C2020-0-02868-9>.
9. Liu, J., Loan, K., Mousa, S., Ali, A., Muda, I., Cong, P. (January 2023). Sustainability and natural resources management in developed countries: The role of financial inclusion and human development. *Resources Policy*, Vol. 80. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.103143>.
10. Rubmann, M. (2015). Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. P. 360–363. DOI: 10.1109/ACIT54803.2022.9913080. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85141153727&origin=resultslist&sort=plf-f>.
3. Doran J., McCarthy N., O'Connor M. The role of entrepreneurship in stimulating economic growth in developed and developing countries. *Cogent Economics & Finance*. 2018. 6(1). 1442093. <https://doi.org/10.1080/23322039.2018.1442093>.
4. Florek-Paszowska A., Ujwary-Gil A., Godlewska-Dzioboń B. Business innovation and critical success factors in the era of digital transformation and turbulent times. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2021. 17(4). P. 7–28. <https://doi.org/10.7341/20211741>.
5. Gallego-Losada M.-J., Montero-Navarro A., García-Abajo E., Gallego-Losada R. Digital financial inclusion. *Visualizing the academic literature. Research in International Business and Finance*. January, 2023. Vol. 64. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101862>.
6. Gupta J., Cornelissen V., Ros-Tonen M. Inclusive development. *Encyclopedia of Global Environmental Governance and Politics*. Cheltenham, 2015. P. 35–44.
7. Kantis H. D., Federico J. S., García S. I. Entrepreneurship policy and systemic conditions: Evidence-based implications and recommendations for emerging countries. *Socio-Economic Planning Sciences*. 2020. 72. 100872. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2020.100872>.
8. Kshetri N. Blockchain and supply chain management. Amsterdam: Elsevier, 2021. <https://doi.org/10.1016/C2020-0-02868-9>.
9. Liu J., Loan K., Mousa S., Ali A., Muda I., Cong P. Sustainability and natural resources management in developed countries: The role of financial inclusion and human development. *Resources Policy*. January 2023. Vol. 80. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.103143>.
10. Rubmann M. Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in

The Boston Consulting Group. Inc. URL: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_indust474ry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries.aspx.

11. Pacetti-Garr, E. (2016). The Five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the EquityGrowth Dichotomy. Rockfeller Foundation. URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy/>

12. Kotler, Ph., Kartajaya, H., Setiawan, I. (2016). Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital. Somerset: Wiley. 208 p.

13. Bazyliuk, A. V., Zhulyn, O. V. (2015). Inklyuzyvne zrostantia yak osnova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Inclusive growth as the basis of socio-economic development]. *Ekonomika ta upravlinnia na transporti = Economy and transport management*, Vol. 1, P. 19–29 [in Ukrainian].

14. Krysovaty, A. I., Sokhatska, O. M., Skavronska, I. V. et al. (2018). Chetverta promyslova revoliutsiia: zmina napriamiv mizhnarodnykh investytsiinykh potokiv: monohrafiia [The fourth industrial revolution: changing directions of international investment flows: monograph]. Ed. A. I. Krysovaty and O. M. Sokhatska. Ternopil: Osadtsa Yu. V. 480 p. [in Ukrainian].

15. Krysovaty, A. I., Desyatnyuk, O. M., Ptashchenko, O. V. (2023). Digital inclusion: financial and marketing aspects. *Zhurnal stratehichnykh ekonomichnykh doslidzhen = Journal of Strategic Economic Research*, № 3 (14), P. 93–102. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.3.10. URL: <https://econ-vistnyk.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/2023/08/3-2023-10.pdf>.

16. Chernobai, L., Ptashchenko, O., Malykhina, S., Verezomska, I., Yaremchuk, S. (2022). Problemy ta perspektyvy zastosuvannia stratehii upravlinnia personalom mizhnarodnykh kompanii v ukrainskii biznes-praktytsi [Problems and prospects of applying personnel management strategies of international companies in Ukrainian business practice]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, No. 1 (42), P. 406–414. <https://doi.org/10.55643/fcapt.1.42.2022.3661>. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3661> [in Ukrainian].

Manufacturing Industries. The Boston Consulting Group. Inc. 2015. URL: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_indust474ry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries.aspx.

11. Pacetti-Garr E. The Five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the EquityGrowth Dichotomy. Rockfeller Foundation, 2016. URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy/>

12. Kotler Ph., Kartajaya H., Setiawan I. Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital. Somerset: Wiley, 2016. 208 p.

13. Базиліук А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29.

14. Крисоватий А. І., Сохацька О. М., Скавронська І. В. та ін. Четверта промислова революція: зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків: монографія. За наук. ред. А. І. Крисоватого та О. М. Сохацької. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 480 с.

15. Крисоватий А. І., Десятнюк О. М., Птащенко О. В. Digital inclusion: financial and marketing aspects. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 3 (14). С. 93–102. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.3.10. URL: <https://econ-vistnyk.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/2023/08/3-2023-10.pdf>.

16. Чернобай Л., Птащенко О., Малихіна С., Верезомська І., Яремчук С. Проблеми та перспективи застосування стратегій управління персоналом міжнародних компаній в українській бізнес-практиці. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. No. 1 (42). P. 406–414. <https://doi.org/10.55643/fcapt.p.1.42.2022.3661>. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3661>.